

**Osztatlan tanári mesterképzés
TNM 0002 II. Szigorlat / Komplex vizsga II.
Magyar nyelvtudomány**

A „Komplex vizsga II.” (magyar nyelvtudomány) előfeltételei:

- TNM 2120 Leíró grammatika 3. Szintagmatan, mondattan;
- TNM 2320 Nyelvtörténet előadás;
- TNM 2220 Jelentéstan előadás.

I. FINNUGRISZTIKA

- 1. A nyelvek genetikai rokonsága, az uráli nyelvek, az uráli őshaza**
- 2. A nyelv hasonlítás, a történeti-összehasonlító módszer**
- 3. A magyar nyelv uráli öröksége (nyelvtani jelenségek, szókészlet)**

Irodalom

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Universitas Kiadó, Budapest, 2003. 3–98.

Hajdú Péter: Az uráli nyelvészet alapkérdései. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981. 105–173.

Hajdú Péter – Domokos Péter: Urali nyelvrokonaink. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. 9–92.

NYELVTÖRTÉNET

- 4. A magyar nyelvtörténet legfontosabb forrástípusai (a nyelvemlékek, a mai magyar nyelv, a rokon nyelvek, a kontaktusnyelvek, a régi magyar nyelvkönyvek)**

Irodalom

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): Magyar nyelvtörténet. Budapest: Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 18–22.

Benkő Loránd (szerk.): A magyar nyelv története. Budapest: Tankönyvkiadó, Budapest, 1967. 23–93.

Magyar nyelvemlékek. Országos Széchényi Könyvtár.
<http://nyelvemlekek.oszk.hu/tud/nyelvemlekek>

Molnár József – Simon Györgyi: Magyar nyelvemlékek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.

Dömötör Adrienne: Régi magyar nyelvemlékek. Budapest: Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006.

- 5. A magyar tőtípusok kialakulása**

Irodalom

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 129–138, 352–357, 610–612, 719–720, 800–801.

Bárczi Géza: A szótövek (Magyar történeti szóalaktan 1.). Egyetemi Magyar Nyelvészeti Füzetek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1958.

6. A magyar nyelv szókészletének története

Irodalom

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
173–203, 372–392, 618–631, 725–738, 804–823.

Gerstner Károly: A magyar nyelv szókészlete. In: Kiefer Ferenc (szerk.): A magyar nyelv
kézikönyve. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003 (2006²). 117–157.

II. ALAKTAN, SZÓFAJTAN

7. A morféma fogalma; a morfémák osztályozása és a morfémaosztályok jellemzése; a toldalékok osztályozása a tőhöz viszonyított helyzetük alapján; a toldalékmorféma-típusok (képzők, jelek, ragok) elhatárolásának szempontjai; az ige- és névszótövek; a toldalékváltozatok.

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 35-64, 95-103, 175-182.

Kiefer Ferenc (szerk.): Strukturális magyar nyelvtan. Morfológia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.

8. A szófaj fogalma, a szófaji felosztás szempontjai; a lexikai, az aktuális és a grammatikai szófajiság; a szófaji érték változása: a kettős (vagy több) és az átmeneti szófajúság, a szófajváltás; a MGr. szófaji felosztásában szereplő csoportok (az alapszófajok, a viszonyszók és a mondatszók) általános jellemzése.

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 65–303. (vagy: Keszler Borbála – Lengyel Klára: Kis magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002. 47–64., 71–85., 92–131.)

D. Máta Mária: Magyar szófaj történet. Argumentum, Budapest, 2011.

9. A szóalkotás (gyakoribb és ritkább) módjai.

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 305–345.

SZINTAGMATAN, MONDATTAN

10. A szintagmatan alapfogalmai (a szintagmák meghatározása, elhatárolásuk más kategóriáktól, típusaik, bővítménytípusok – vonzatosság; alá- és mellérendelő szintagmák, szintagmacsoportok, a Deme-féle szinteződés-elképzelés).

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000.

Kiefer Ferenc (szerk.) Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

P. Lakatos Ilona (szerk.): Grammatikai gyakorlókönyv. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006. 77–82. <http://mek.oszk.hu/04800/04891/>

G. Varga Gyöngyi: A szószerkezetbokr vizsgálata. In: Rác Endre – Szathmári István (szerk.): Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Budapest: Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 95–109.

Deme László: Szinteződés és tömbösödés az egyszerű mondatban. Nyr. (1966) 90: 275–287.

11. Az egyszerű mondatok és a mondatrészek (rendszer- és szövegmondat; szerkezet szerinti mondatosztályozás; a mondatfajták és a modalitás; a mondatrészek jellemzése, viszonyaik; az egyszerű és az összetett mondatok határsávja).

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Kiefer Ferenc (szerk.) Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

Laczkó Krisztina: Alany és az állítmány viszonya: hozzárendelés vagy alárendelés? Nyr. (2001) 125: 407–418. (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1254/125402.htm>)

12. Az összetett mondatok (az alárendelő összetett mondatok lehetséges osztályozási módjai; a sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok; a mellérendelő összetett mondatok; a többszörösen összetett mondatok elemzési szempontjai).

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.) Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000.

Kiefer Ferenc (szerk.): Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

Haader Lea: Az alárendelő összetett mondatok általános kérdései. Nyr. (1999) 123: 340–350. (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1233/123309.htm>)

Haader Lea: A mellékmondatok osztályozásának problémái. Nyr. (2000) 124: 452–456. (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1244/124406.htm>)

III.

STILISZTIKA

13. A nyelvi stílus fogalma. Stílusértelmezések a modern nyelvelméleti megközelítések alapján.

Irodalom

Szathmári István (szerk.): Alakzatlexikon. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Szikszainé Nagy Irma: Magyar stilisztika. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 37–54.

Tolcsvai Nagy Gábor: A magyar nyelv stilisztikája. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 50–132.

14. A nyelvi kép. A metafora, metaforaértelmezések. A metonímia fogalma és fajtái.

Irodalom

Kövecses Zoltán: A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe. Typotex Kiadó, Budapest, 2005.

Kövecses Zoltán – Benczes Réka: Kognitív nyelvészet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 63–114.

Sólyom Réka: Elméleti áttekintés: a vizsgálandó szemantikai szerkezetek. 3.1. A metonímia. 3.2. A metafora. In: uő.: A mai magyar neologizmusok szemantikája. Nyelvtudományi Értekezések 165. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014. 27–49.

Szikszainé Nagy Irma: Magyar stilisztika. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 409–468.

15. A magyar szépírói stílus története. Kiemelten: A Nyugat stílusújításától a jelenig.

Irodalom

Heltainé Nagy Erzsébet: Nyelvi és stílusviták a Nyugatban. In: Szikszainé Nagy Irma (szerk.): A Nyugat stílári sokszínűsége. A Nyugat stílári sokszínűsége című tudományos emlékülés előadásai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2008. 17–30.

Szabó Zoltán: A magyar szépírói stílus történetének fő irányai. Corvina Könyvkiadó, Budapest, 1998. 11–40; 161–254.

IV.

JELENTÉSTAN

16. A jelentés nyelvészeti elméletei; a jelentés fogalma, megközelítései. A főbb jelentéseméletek jellemzői, hasonlóságai, különbségei.

Irodalom

Kiefer Ferenc: Jelentésemélet. Corvina Kiadó, Budapest, 2000. (Második, bővített kiadás: 2007.) A jelentés leírásának módjai. 13–35.

Kövecses Zoltán – Benczes Réka: Kognitív nyelvészet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 13–23.

Maleczki Márta: Szemantika. Szerkezetek jelentése. In: Alberti Gábor – Fóris Ágota (szerk.): A mai magyar formális nyelvtudomány műhelyei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007. 124–138.

Szende Tamás: A jelentés alapvonalai. A jelentés a kommunikációban. Corvinus Kiadó, Budapest, 1996.

Tolcsvai Nagy Gábor 2010. Kognitív szemantika. Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 9–48.

17. A kategorizáció fajtái. A prototípusemélet.

Irodalom

Bañcerowski Janusz: A kognitív nyelvészet alapelvei. Magyar Nyelvőr (1999) 123, 78–87.

Kiefer Ferenc: Jelentésemélet. Corvina Kiadó, Budapest, 2000. (Második, bővített kiadás: 2007.) A prototípusemélet és a kognitív szemantika. 92–119.

Kövecses Zoltán – Benczes Réka: Kognitív nyelvészet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 25–62.

Tolcsvai Nagy Gábor: A nyelvi kategorizáció kognitív nyelvészeti keretben. In: Zimányi Á. L. (szerk.): Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica. XXXII. EKF Liceum Kiadó, Eger, 2005. 5–20. [VAGY: Tolcsvai Nagy Gábor: Kognitív szemantika. Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra, 2010. 24–30.]

18. A szókészlet jelentésviszonyai. Poliszémia, homonímia, szemantikai határozatlanság. Szinonímia, hierarchikus viszonyok a nyelvben.

Irodalom

Károly Sándor: Általános és magyar jelentéstan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.

Kiefer Ferenc: Jelentésemélet. Corvina Kiadó, Budapest, 2000. (Második, bővített kiadás: 2007.) A poliszémia és a kétszintű szemantika. 121–138.

Szende Tamás: A jelentés alapvonalai. A jelentés a kommunikációban. Corvinus Kiadó, Budapest, 1996.

V.

NYELV ÉS TÁRSADALOM

19. Nyelv és társadalom. A magyar nyelv rétegződése – köznyelv, társadalmi és területi nyelvváltozatok. A nyelvi norma.

Irodalom

Heltainé Nagy Erzsébet: A normativitás mint értékszempont a nyelv művelésben és a nyelvi tanácsadásban. *Nyr.* (2008) 132: 265–278.

Kiss Jenő 2003. A magyar nyelv területi változatai. *Nyelvjárások, regionális nyelvváltozatok.*
In: Kiefer Ferenc – Siptár Péter (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003. 271–300.

É. Kiss Katalin: *Anyanyelvünk állapotáról.* Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

Tolcsvai Nagy Gábor 2003. A nyelvi norma. In: Kiefer Ferenc – Siptár Péter (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003. 411–421.

20. A társadalmi kétnyelvűség típusai; a kisebbségi magyarpárú kétnyelvűség sajátos vonásai. Nyelvi hátrány kisebbségben, a nyelvek dominanciája, a nyelvcsere fogalma. Nyelvi jogok, nyelvpolitika a kisebbség és a többség szemszögéből.

Irodalom

Bartha Csilla: *A kétnyelvűség alapkérdései.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999.

Kiss Jenő: *Társadalom és nyelvhasználat.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995. (2002) (megfelelő fejezetei)

Sándor Klára: *Szociolingvisztikai alapismeretek.* In: Sándor Klára (szerk.) *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás.* JGYF Kiadó, Szeged, 2001. 7–48.

Wardough, Ronald: *Szociolingvisztika.* Osiris Kiadó, Budapest, 1995. (megfelelő fejezetei)